

NÁRODNÍ
PAMÁTKOVÝ
ÚSTAV

Opravy pomocí hliněných technologií na území jižní Moravy

Ježkovice, okres Vyškov

Venkovská usedlost čp. 27, kulturní památka

Pilířová stodola s doškovou střechou stojící vedle domu s doškovou střechou

V letech 1997-1998 proběhla celková oprava pilířové stodoly. Byla položena nová došková krytina, osazena replika dřevěných vrat, původní bednění mezi pilíři z nerovných přitesaných větví bohužel nahradily nové výplně z řezaných smrkových desek.

Díky spolupráci s geologem **Ing. Janem Křížem**, jenž společně s **Ing. arch. Jiřím Vorlem** získali grant z Ministerstva kultury ČR zaměřený na hliněné technologie (**Hliněné stavby**), se naskytla příležitost k **první aplikaci hliněných omítek na kulturní památku** v soukromém vlastnictví na území jižní Moravy.

Způsob provedení omítek i složení směsi vycházely z výzkumů a dílčích závěrů obou zpracovatelů projektu. Z pohledu památkové péče jsme nabídnutou spolupráci nadšeně přivítali, neboť před námi byla vidina skutečných hliněných omítek, které by se opět mohly začít objevovat na památkách lidového stavitelství a nebylo by nutné stále spoléhat pouze na možnost omítek na vápenné bázi (do kterých provádějí zedník stejně pro jistotu přihodil „potřebné množství“ cementu). **Zbytky starých hliněných omítek se zachovaly v interiéru i exteriéru na pilířích z nepálených cihel i na soklu zděného z kamene na hlinu.**

Precizní příprava, provádění jednotlivých úkonů i přesné dávkování složek do omítkové směsi připomínalo sice více práci ve vysoce specializované laboratoři než omítání „obyčejné stodůlky“, jejíž stavitel si nedělal starosti dokonce ani s umístěním a postavil ji v místech bývalého potoka, což naopak současným zachráncům působí jisté problémy.

Omítková směs byla připravena z **místních nepálených cihel**, které vybraný dobrovolník drtil suché v univerzální drtičce Žralok (jak vypadalo okolí a onen dobrovolník není třeba popisovat), přidávaly se **plevy** (získané v Doubravících nad Svitavou), **písek, vápno, voda**. Naneseny byly **dvě vrstvy omítky na pečlivě očištěný, zdrsněný a zvlhčený povrch**. Rýhováním se pak zdrsnila také první vrstva omítky. Omítkovou směs nahazoval zedník lžící (po dokončení práce si stěžoval na bolest ruky). Po vyschnutí byla svrchní hliněná vrstva nalíčena vápennou kaší. Nicméně nějak jsme začít museli a pro začátek to byl nesporně dobrý výkon.

Nutno dodat, že v průběhu sedmnácti let od omítnutí stodoly neproběhla žádná údržba (objekt změnil majitele) a přesto teprve před pěti lety odpadly části líčky ze soklové části hlavně na severní straně. V dnešní době je omítka v těchto místech mírně popraskaná.

**NÁRODNÍ
PAMÁTKOVÝ
ÚSTAV**

Opravy pomocí hliněných technologií na území jižní Moravy

Ruprechtov, okres Vyškov

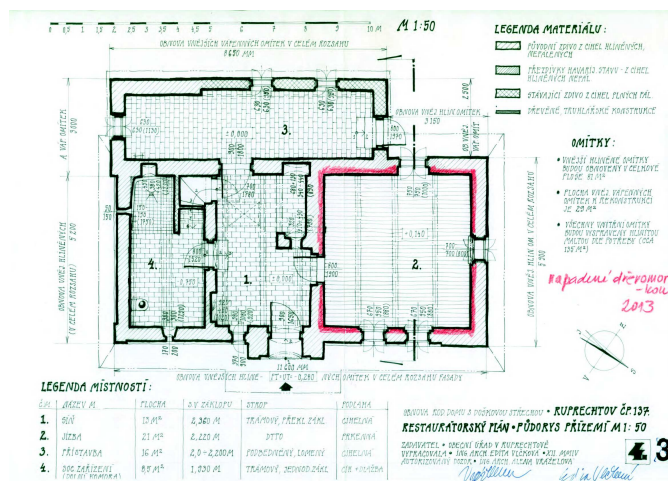
Venkovská usedlost čp. 137, kulturní památka

Bývalé obydlí domkaře s doškovou střechou vystavěné z nepálených cihel na počátku 19. století

Vlastník obec Ruprechtov od roku 2003, využití usedlosti jako muzeum

1. V roce 2005 byla položena nová **došková střecha** a provedeny vnější **hliněné omítky**, na které byla použita jílovitá hlína z výkopových prací v lokalitě a kromě dalších přísad (řezanka, písek) také koňský trus. Fasáda byla nalíčena vápnem, **modrá podrovnávka** byla vytvořena z vápenné kaše smíchané s modřidlem a lněnou fermeží.
2. V roce 2007 proběhla celková oprava interiéru, včetně **nátěru trémového stropu světnice** hovězí krví smíchané s boritou solí, provedení **vnitřních hliněných omítek a položení podlah**.
Práce v interiéru a vnější hliněné omítky realizoval **Marek Vlček**.
Oprava sjednotila občany Ruprechtova a získala je pro zřízení muzea.
3. V roce 2013 byla zjištěna **dřevomorka**, pro její likvidaci byla použita metoda mikrovlnného záření. Bylo nutné odstranit dřevěné podlahy v obytných místnostech.
4. V roce 2015 byla položena po deseti letech **nová došková krytina**. Vzhledem k nepříznivým povětrnostním podmínkám byla zvolena širší vrstva slámených došků (dvě vrstvy došků). Hřebenové došky byly „kaleny“ – namočený v řídké hlině.

Udržovací práce spojené s opravou omítek a vápenného nátěru provádí zaměstnanci obce pod vedením starostky Světlany Švarcové.

NÁRODNÍ
PAMÁTKOVÝ
ÚSTAV

Opravy pomocí hliněných technologií na území jižní Moravy

Petrovice, okres Znojmo ORP Moravský Krumlov

Venkovská usedlost čp. 12, kulturní památka

Bývalé obydlí domkaře, obytná část vystavěná z nepálených cihel, hospodářské křídlo doplněno také zdívkem z kamene a pálených cihel

Vlastník: obec Petrovice, v roce 2014 slavnostně otevřeno obecní muzeum

1. V roce 2012 byly zahájeny práce na adaptaci usedlosti pro **místní muzeum z aktivního příspěvní zastupitelstva obce i dalších občanů.**
2. V roce 2013 po předchozí **instruktaži Marka Vlčka** obec sama zajistila omítnutí obytných usedlosti hliněnými omítkami (exteriér i interiéru). Marek Vlček předvedl, jakým způsobem lze **opravovat zdivo z nepálených cihel a jak namíchat omítkovou směs**. Pro hliněnou směs byly využity **pouze místní zdroje** (nepálené cihly, písek, jíl, řezanka, koňský trus). Většinu omítek **nahodila „z ruky“** přítelkyně pověřeného zedníka (ostatně v minulosti se této činnosti věnovaly rovněž převážně ženy). Protože omítky byly prováděny až v podzimních měsících, bylo nutné interiéru dosušovat elektrickými zářiči, **aby nedocházelo k plesnivění.**
3. Průběžně je vyspravována došková krytina výrobcem (firma Pavlica).

Omítání se stalo také **edukačním prostředkem pro děti i ostatní zájemce z řad obyvatel. Veškerou organizaci převzalo samo obecní zastupitelstvo pod vedením starostky Ireny Závískové.**

Hrubá Vrbka, okres Hodonín ORP Veselí nad Moravou

Stodola u čp. 82, kulturní památka

Podélně průjezdná stodola z nepálených cihel na podezdívce vystavěné z kamene na hlinu. Stodolu završuje sedlová střecha s bedněnými štíty. Na některé vazné trámy stropu jsou z vnější strany napojeny ozdobné dřevěné žarážky. V jedné třetině šířky prochází pod stropem po celé délce trám, průvlak podepřený dřevěnými sloupky.

Z důvodů velkých stavebních poruch (objekt hrozil zřícením) proběhla v roce 2008 celková **oprava zaměřená zejména na statické zajištění zdiva** (při pohledu zvenku je znatelná jedna podélná stěna prohnutá a druhá vyboulená). Způsob statického zajištění vypracoval **Ing. Vladimír Fiala**, který zvolil v souladu s požadavky památkářů řešení, při kterém byly v maximální míře **využity tradiční přírodní materiály** a nijak nenařušilo ani vizuální dojem. Nutné bylo pozměnit především konstrukci krovu, která byla nově a zcela nevhodně provedena v roce 1948. Při opravách došlo k přezdění všech čtyř odtržených nároží i části kamenné podezdívky dodatečně nahrazovaných pálenými cihlami. Nároží byla vyspravena **opět nepálenými cihlami**. Nově vyzděna byla i horní třetina prohnutého zdiva podélné stěny z nepálených cihel naklánějící se dovnitř stodoly. Součástí opravy se stala také výměna bedněných štítů a jedné vrat (použity byly aktuálně dostupné desky, které by mohly být širší).

V roce 2014 si nechal vlastník namíchat **hliněnou omítkovou směs** od specialistů hlinářů v rámci červnového workshopu pořádaného v obci a zaměřeného na hliněné technologie a za dva dny sám společně s malými dcerami, manželkou a pomocníky chlapci Martinem a Lukášem, kteří se této akce aktivně účastnili, **omítl čelní štítovou stěnu stodoly** při záhumenní cestě i s typickým založením na podélné strany. Vzhledem k velmi horkému počasí **omítky rychle vyschla a silně popraskala**. **Svrchní vrstva omítky z písku, řídkého jílu a kravského trusu**, kterou vlastník míchal již sám, praskliny dokonale zatáhla. Na fasádě nalezneme nezbytné nápisy tvůrců omítek (otisků rukou) a vepsaný letopočet 1836 upomínající na výstavbu stodoly. V následujícím roce vlastník nalíčil **fasádu vápennou kaší** a s ověřeným pomocníkem Martinem, (který je považován i mezi spolužáky ze základní školy za znalce omítání hliněnou směsí) omítl zadní štítové průčelí.

Protože v současné době bohužel nastal zase pohyb stěn stodoly, bude třeba v příštím roce provést revizi statického zajištění.

NÁRODNÍ
PAMÁTKOVÝ
ÚSTAV

Opravy pomocí hliněných technologií na území jižní Moravy

Hrubá Vrbka, okres Hodonín ORP Veselí nad Moravou

Způsob památkové ochrany: Ochranné pásmo

Workshopy „zaChraňte stodoly“ pořádané NPÚ, ÚOP v Brně ve spolupráci s obcí Hrubá Vrbka, jejímž cílem je prostřednictvím oživení tradičních hliněných technologií podnítit zájem občanů Hrubé Vrbky a ostatní veřejnosti o záchranu unikátních souborů podélně průjezdných stodol podél záhumenních cest vystavěných z nepálených cihel a kamene (některé přestavěny nebo částečně přezděny po polovině 20. století pálenými cihlami).

Protože stodoly byly postaveny vedle sebe minimálními rozestupy (doloženo ještě v polovině 20. století), omítána byla pouze štítová průčelí (na nepálené cihly i kámen) se založením cca 20 cm do stran. Omítky byly naličeny vápnem.

Stodoly jsou v soukromém vlastnictví.

I. ročník, 2013

Předcházelo vysazení vzorků za použití hlíny z odrytého místního hliniště a nepálených cihel ze zboru na návsi.

Oprava omítek dvou objektů z řady stodol při záhumenní cestě.

1. Značně poškozený štít z nepálených cihel omítnutý silnou vrstvou hliněné omítky na dřevěné kolíky.
2. U druhé stodoly byly pro ukázkou provedeny dvě vrstvy omítky na nepálené cihly i kamennou podezdívku štítového průčelí, a to základní (s příměsí řezanky) i fajnově (z hlíny, písku a vody), přestože není standardním postupem v tak krátkém časovém období aplikovat dvě vrstvy omítky.

Použitý recept směsi: 1 díl prosáté hlíny z hliniště, 2 díly hlíny z rozmočených nepálených cihel, 3 díly slaměné řezanky, 1 díl jemného písku, 2 díly hrubého písku, 1 díl koňského trusu

II. ročník, 2014

Omítnuto zdívko z nepálených cihel u dvou stodol a opravena dvě poškozená nároží.

1. Mírně poškozený roh byl doplněn úlomky z pálených tašek a dřevěnými kolíky a zamazán hliněnou omítkou, pro zpevnění bylo do omítky vloženo rabičové pletivo
2. Silně poškozený roh byl dozděn nepálenými cihlami na hliněnou maltu.

Směs pro omítky byla použita ve stejných poměrech jako v předchozím roce. Vzhledem k tomu, že došlo k přemrznutí jílovité hlíny nakopané z hliniště, směs změnila své vlastnosti a omítky více praskaly.

III. ročník, 2015

Předcházelo vysazení vzorků za použití jílu ze sousední Velká nad Veličkou a nepálených cihel ze sboru v obci.

Bylo omítnuto zdívko z nepálených cihel u dvou stodol.

1. V případě první stodoly bylo cílem provést jednu vrstvu omítky, na níž mělo být patrné hlazení pouze rukama, což by odpovídalo charakteru hospodářské stavby stojící v humnech. Hladítky byla vyhlazena štítové průčelí.
2. U stodoly patřící k čp. 36, která je kulturní památkou, bylo omítnuto pouze zdívko z nepálených cihel na štítových i bočních stěnách. Další tři týdny po skončení akce vlastník sám pracoval na postupném zatahování prasklin, což je ideálním příkladem pro ostatní.

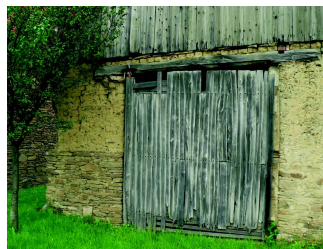
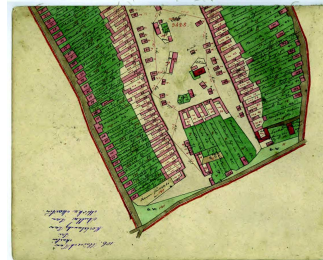
Použitý recept směsi: 1 díl jílu, 1 díl rozmočených nepálených cihel, 2 – 3 díly slaměné řezanky, 2 díly jemného písku, 4 – 5 dílů hrubého písku, 1 díl kravského trusu

Odborné vedení zajišťovali po konzultaci se zástupcem NPÚ, ÚOP v Brně profesionální hlináři (věnující se profesně práci s hlínou) Aleš Dorazil, Zdeněk Ruprecht, Marek Vlček, Roman Muroň, Markéta Vlčková, Pavel Kmoníček, Patrik Čatloš, Wojciech Kaminski (Polsko) a jejich spolupracovníci.

Hlínu zpracovávali účastníci šlapáním, vzhledem velkému rozsahu prací bylo ovšem nutné použít michačku zapůjčenou z Národního ústavu lidové kultury ve Strážnici.

Na omítání se podíleli specialisté i účastníci z řad dospělých a ve velké míře také děti (po třech ročních lze konstatovat, že v Hrubé Vrbce a okolí umí nahazovat hliněné omítky „z ruky“ každé malé dítě).

V souvislosti se záchranou zdejších stodol dochovaných v mimořádně cenných souborech se jeví jako velký problém narušení statiky velkého množství staveb projevující se specifickým způsobem (v tomto směru jde o tzv. záhadu Hrubé Vrbky). Na odstranění statických poruch spolupracuje NPÚ ÚOP v Brně s doc. Ing. Ivanou Žabičkovou z Fakulty architektury VUT v Brně.

NÁRODNÍ
PAMÁTKOVÝ
ÚSTAV

Opravy pomocí hliněných technologií na území jižní Moravy

Workshop „zaChraňte stodoly“ – Hrubá Vrbka

I. ročník, 2013

NÁRODNÍ
PAMÁTKOVÝ
ÚSTAV

Opravy pomocí hliněných technologií na území jižní Moravy

Workshop „zaChraňte stodoly“ – Hrubá Vrbka

II. ročník, 2014

NÁRODNÍ
PAMÁTKOVÝ
ÚSTAV

Opravy pomocí hliněných technologií na území jižní Moravy

Workshop „zaChraňte stodoly“ – Hrubá Vrbka III. ročník, 2015

NÁRODNÍ
PAMÁTKOVÝ
ÚSTAV

Opravy pomocí hliněných technologií na území jižní Moravy

Petrov-Plže

Vesnická památková rezervace

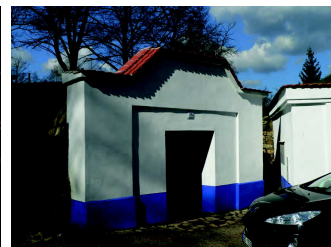
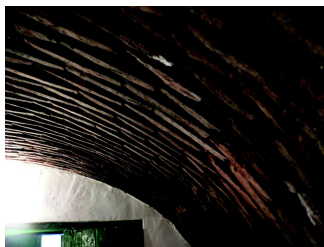
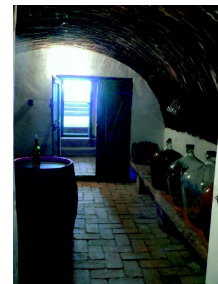
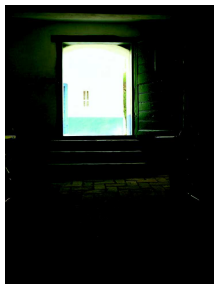
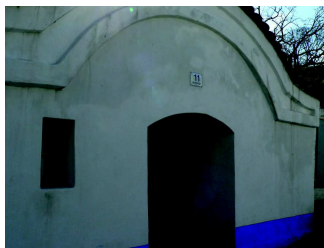
Jde o nejlépe zachovaný soubor vinných sklepů na území Moravy. Výrazný nadregionální význam jednotlivých staveb umocňuje autenticita souboru v souladu s místní kulturní krajinou a charakteristické využití, tedy vinařství.

Přestože v současné době je lokalita petrovských Plží neodmyslitelně spojena výhradně s vinnými sklepy, její vývoj tak přímočarý nebyl. **Nejstarší zmínky** o sklepních **vlokalitě Plže pocházejí z 16. století**. V této době šlo o objekty sloužící pro uskladnění běžných hospodářských plodin, budované samostatně stranou od obytné zástavby. V obci byla totiž vysoká hladina spodní vody a nebylo zde možné sklepy stavět. Ze souboru sklepů, využívaných obyvateli **pro uskladnění veškerých zemědělských plodin** včetně vína, vznikl v první třetině 20. století **výlučný areál vinných sklepů**. V této době se také objevuje na vstupních průčelích typická malovaná ornamentální výzdoba z rukou místních „maléřeček“.

V posledních letech začala tradiční stavby na území památkové rezervace ohrožovat **nestabilita opěrných zidek a statické poruchy**, které vznikají zatékáním vody za atiky vstupních průčelí. Několik návrhů, které by mohly přispět k vyřešení této problematiky, rozpracovali studenti Fakulty architektury VUT v Brně pod vedením doc. Ing. Ivaňy Žabičkové.

Vinný sklep č. 11, kulturní památka

V roce 2012 proběhla oprava vinného sklepa zaměřená na stavební práce, které by měly **navrátit kulturní památce tradiční podobu**. Z prostoru lisovny i sklepních chodeb byly odstraněny **nevhodné betonové podlahy**, vyspraveny byly **vnitřní i vnější vápenné omítky**. V souvislosti s podlahami bylo cílem obnovit alespoň v části typickou dusanou hliněnou podlahu. V lisovně a v přední části sklepních chodeb **tvorí podlahy pálená cihla** položená na hlinu (na plocho) a v závěru sklepa určeného pro archivování vín se po počátečním nezdaru (horní vrstva podlahy obsahovala výrazný podíl plev i s obilnými zrny, která vyklíčila) **podařilo aplikovat funkční hliněnou dusanou podlahu**. Tento malý kus hliněné podlahy otevřel cestu návratu tradičních hliněných podlah do vinných sklepů v lokalitě Plže (další realizace provedena ve vinných sklepních, kulturních památkách č. 25 a 26 v roce 2015).

NÁRODNÍ
PAMÁTKOVÝ
ÚSTAV

Opravy pomocí hliněných technologií na území jižní Moravy

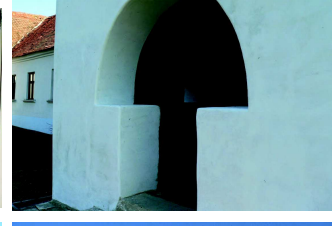
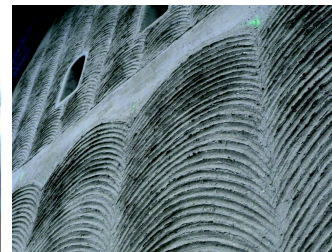
Lysovice, Rostěnice, Kučerov okres Vyškov

Domy se žudry v obcích bývalého jazykového německého ostrova na Vyškovsku.

Jde o usedlosti hákového půdorysu s podélně orientovaným domem s představeným rizalitem – žudrem. Usedlosti včetně hospodářských staveb jsou vystavěné převážně z **nepálených cihel**, od první třetiny 20. století byly prováděny podezdívky hliněného zdiva pálenými cihlami. Pálené cihly byly v této době používány i při přestavbách a dostavbách. Původní doškovou krytinu (slaměný došek) nahradila většinou **pálená střešní taška**, kterou u hřebene a při okrajích štítů lemovaly **brídlícové šablony**. Na obytnou část **usedlosti čp. 33 v Lysovicích** byla zvolena krytina z **rákosových došků**, které mají delší životnost než došky slaměné, nicméně **vizuální dojem tradiční krytiny zůstane zachován**. Osobitý stavební prvek představují dřevěné **podstřešní sýpky** nad žudrem, síní a komorou, z vnější strany omazané silnou vrstvou hliněné mazaniny. V usedlosti čp. 12 v Kučerově byla sýpka dendrochronologicky datovaná **do první třetiny 18. století**. Do této doby řadíme také masivní výstavbu žudrů na Vyškovsku.

Výjimečnost dodává usedlostem také výzdoba vnějších i vnitřních hliněných omítek. Jde o **plastický dekor vtlačovaný prsty do vlhké hliněné omítky**. Díky majitelům usedlosti tento druh výzdoby, dosud v hojné míře dochovaný na zdech obytných i hospodářských interiérech, opět ožívá. Kromě různých typů **do vějířů seřazovaných oblouků**, které **vytlačovaly místní ženy třemi prostředními prsty do vlhké omítky** (a pokrývaly jimi celé stěny interiéru i exteriéru obytných místností, komor, stájí, chlévů, kůlen i stodol), se dochovaly také motivy srdce, vlnovky, květinové motivy, letopočty a monogramy. **Obloukovou výzdobu nazývali vyškovští Němci „Strämeln“ „Streimeln“**. Na rozdíl od německých „Strämeln“, které tu do omítky vytlačovaly ženy po třech naráz jedním tahem tří prostředních prstů pravé ruky, obnovují tento dekor dnes zatím pouze čeští muži po jednom oblouku palcem, nebo třemi spojenými prsty a říkají mu z odborné literatury převzatým slovem, „murl“.

Prstový dekor vyspravil palcem Ing. J. Kříž v **usedlosti čp. 21 v Lysovicích**, třemi prostředními prsty opravil a obnovil specifickou výzdobu ve vlastních usedlostech M. Vlček (**usedlost čp. 33 v Lysovicích**, v rámci celkové obnovy znovu postavil z nepálených cihel část hospodářského křídla a opatřil ho hliněnými omítkami) a J. Dvořák (**národní kulturní památka usedlost čp. 12 v Kučerově**, při rozsáhlé obnově se podílel na téměř všech pracích včetně restaurování tradičního lidového nábytku, pro větší věrohodnost používá na dřevěných výrobcích vlastnoručně kované hřebíčky). Na aplikaci hliněných omítek se připravuje také P. Šlimar z **usedlosti čp. 53 v Rostěnicích**. Zatím se mu úspěšně zdařila oprava střechy, odstranění břizolitových omítek, znovuootevření žudru, navrácení vnitřní dispozice z počátku 20. století včetně okenních otvorů, obnova tradičního topeniště a oprava stropů. Uvidíme, jakým způsobem bude postupovat při tažení tradičních vyškovských „Streimeln“. V každém případě je to výzva nejen pro P. Šlimara.

NÁRODNÍ
PAMÁTKOVÝ
ÚSTAV

Opravy pomocí hliněných technologií na území jižní Moravy

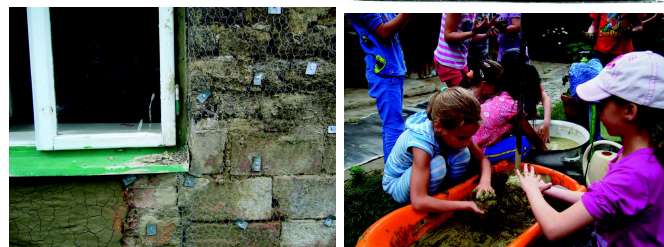

Krumvíř, okres Břeclav, ORP Hustopeče

Venkovská usedlost čp. 213, kulturní památka

Bývalá řemeslnická usedlost (obydlí koláře) háčkového půdorysu s přízemním podélně orientovaným obytným domem, vystavěná v poslední třetině 19. století jako součást řadové zástavby hlavní ulice.

Usedlost slouží jako obecní muzeum, které spravuje Spolek pro muzeum Krumvíř. Díky jeho členům mohla být v roce 2015 zahájena oprava zdiva uličního průčelí z nepálených a pálených cihel pomocí tradičních technologií.

**NÁRODNÍ
PAMÁTKOVÝ
ÚSTAV**

Opravy pomocí hliněných technologií na území jižní Moravy

Spolek pro muzeum Krumvíř k opravám

Zatím nejtěžší opravu, kterou jsme podstoupili, byla oprava hliněné fasády. V současné době ještě není finálně dokončená, musí dozrát, odpočívat, eventuálně ještě "vypraskat". Chtěli bychom Vám předat své zkušenosti s opravou a na fotografiích ukázat postup prací. Když se dnes ohlídneme zpět, vidíme za sebou obrovský kus práce.

Stav fasády v době převzetí objektu

V roce 2012 se na fasádě začaly výrazněji projevovat vlivy různých typů materiálů, kterými byla hliněná omítka v posledních letech opravována. Stále více docházelo k opadávání a vydrolování původních hliněných vrstev způsobené nedostatečnou cirkulací vzduchu a přílišnou vlhkostí, což zapříčinilo především doplnění nepálených cihel betonovými výplněmi. Původní šambrány kolem oken a dveří byly výrazně zkráceny, vlhkem a červotočiči poškozené dřevěné zárubně bránily funkčnímu použití vchodových dveří. Fasáda byla natřena zelenou hráškovou barvou, zeleno-černý nátěr na podezdívce obsahoval saze.

V roce 2013 se začaly zvěšovat se praskliny na fasádě, nejvíce u dveřního otvoru. I přes to, že jsme v zimním období udržovali vnitřní teplotu, fasáda velmi rychle chátrala.

V roce 2014 jsme postupně začali odstraňovat nesoudržné plochy omítky. Obnažili jsme sokl. Z množství zachovaných barevných vrstev jsme zjistili, že již po několik generací fasádu majitelé natírali zelenou barvou. V tomto roce jsme vstoupili do jednání s Národním památkovým ústavem v Brně a Odborem památkové péče v obci s rozšířenou působností v Hustopečích u Brna ve věci prohlášení usedlosti za kulturní památku.

V únoru 2015 Ministerstvo kultury ČR dům prohlásilo kulturní památkou. Urychleně jsme spolu s dotčenými orgány vypracovali návrh postupu prací na obnovu čelní zdi a fasády. Vyhledávali jsme také informace v literatuře, vyptávali se pamětníků. Z celé naší přípravné činnosti vyplynulo, že opravu budeme provádět místními tradičními materiály. Použité materiály na opravu zdi a následně i fasády: místní jílovitá hlína, koňský a kravský trus, sláma, plevy, písek, vápno, voda. Využili jsme také plány podobných krumvířských usedlostí z poslední třetiny 19. století a první poloviny 20. století nalezených v roce 2013 na půdě OÚ. Vzhledem k tomu, že se v Krumvíři nachází lokalita zvaná Hliniště, ze které se kdysi těžila hlína na výrobu nepálených a později i pálených cihel, oslovili jsme majitelky pozemků s žádostí o svolení k odtěžení potřebného množství hlíny. Souhlas jsme získali velmi rychle.

Muzeum o svých aktivitách informuje obyvatele obce prostřednictvím místního tisku i nástěnkou. Díky tomuto informačnímu portálu nám občané darovali větší množství nepálených cihel. Šlo o krumpířské cihly s příměsí zvířecího trusu, slámy i písku. Využili jsme je dvojím způsobem. Celé popř. půlené cihly jsme vkládali do vzniklých mezer ve zdech, úlomky cihel jsme znovu rozmáčeli. Do části takto vzniklé hmoty jsme přidávali kravský i koňský trus a písek. Tímto postupem vznikla kvalitní hliněná malta. Její hustotu jsme regulovali přidáváním vody, kvalitu (mastnotu - přilnavost) pak přidáním menšího množství písku. Použili jsme několik nádob s rozdílnou konzistencí. V dalších nádobách jsme pak máčeli delší stěbla slámy, optimální byla stěbla použitá již jako podestýlka pod hospodářská zvířata. Zvířecí trus jsme vozili z blízkých koňských i kravských stájí. Plevy použité do finálních omítek jsme našli na půdě muzea.

Několik rad pamětníkům i vlastní zkušenosti:

- I.** Rohy budov se zpevňovaly mladými vrbovými pruty, které se "obtáčely" kolem vzniklého rohu. Ne ně se aplikovala omítka.
- II.** Pokud nebyla sláma, do hrubé omítky se dávaly i piliny. Mohly to být i použité piliny z chlívů hospodářských zvířat (ne od prasat). Vzhledem k jejich pomalejšímu vysychání bránily vzniku prasklin.
- III.** Každý jíl má odlišné vlastnosti. Je nutné vyzkoušet přilnavost nejdříve na menších plochách.

Pracovníci muzea uspořádali pro děti ze základní školy workshop, na kterém je nejprve seznámili s vlastnostmi hliněné budovy, ukázali jim již hotové cihly, umíchali pro ně zdící směs a naučili je vyrobit hliněnou cihlu (koláč). Těmito vyrobenými „dětskými cihlami“ jsme vyplňovali mezery ve zdech.

Pracovnice památkového ústavu nám doporučila specialisty, kteří by nám s celou rekonstrukcí mohli pomoci. Přijel pan Aleš Dorazil, který nejprve celou stavbu prohlédl. Domluvili jsme termín, svolali své spolupracovníky i zájemce z řad veřejnosti. Uskutečnil se další workshop, tentokrát hlavně pro dospělé. Pan Dorazil nám ukázal, jak čelní stěnu správně očistit od druhotných materiálů, poradil nám, jak poznat kvalitu umíchané zdící směsi, naučil nás směs správně aplikovat na očistěné zdivo. Také jsme spolu vytvořili časový harmonogram prací. Každá očistěná stěna musela nějakou dobu vysychat. V letošním horkém létě byla doba vysychání zkrácena na minimum - zhruba týden až deset dní i přes to, že ve zdi vznikly po očistění opravdu hluboké díry.

Postup oprav stěny a aplikace hliněné fasády:

- I.** Vyčištění. Všechno, co opadávalo, se odstraňovalo. Sokl z pálených cihel jsme očistili od betonové vrstvy a odstranili staré pletivo. Vyčistily se spáry. Stejným způsobem jsme postupovali také při čištění zdi nad soklem postavené z nepálených cihel. I přes velké obavy o statiku budovy jsme opravdu odstranili všechno to, co by v budoucnu mohlo opět zadržovat vlhkost a tím následně poškozovat kvalitu stěn i vzhled fasády. V rámci těchto prací jsme také odstranili betonový příklop původního cihlového okapového chodníku. Poškozené pálené cihly byly vyměněny a chodník byl obnoven.
- II.** Doplnění - nejdůležitější fáze. Kvalitu umíchané zdící směsi jsme poznávali především hmatem. Musela se příjemně tvarovat, nesměla se příliš lepit na prsty. Na výplně vzniklých prostor jsme použili dlouhá stěbla slámy, maltu a nepálené cihly, které jsme na sebe kladli tak, aby se mezery v jednotlivých řadách střídaly. Cihla byla celkově menší než daný prostor, aby dobře zapadla do hliněného maltového lůžka. Celá zeď se před doplněním musela řádně namočit, a to z důvodu lepšího spojení starých částí s novými výplněmi.
- III.** Takto doplněná fasáda opět musela řádně vyschnout. I tentokrát jsme čekali dva týdny na dokonalé proschnutí.
- IV.** Zdi jsme potáhli drobným stavebním pletivem, které bylo uchycováno hřebíky s čtverečkovým hliníkovým plíškem pod hlavičkou. Lze použít také vršky od piva. Velmi záleželo na dokonalém vypnutí pletiva. Nedokonalostmi by vznikaly mezery a následně i dutiny v hrubé vrstvě omítky.
- V.** Hrubou vrstvu nám pomohl "natáhnout" odborník na historické fasády. Jedno se opět o směs hlíny (jílu), trusu a plev. Veškeré součásti jsme míchali drtily, aby vznikla hladká dobře přilnavá omítka. Omítku jsme se nahazovali „z ruky“ nebo zednickou lžící, zahlazovali jsme různými typy hladítek.

Vzhledem k horkému počasí jsme každý den chodili vysychající omítku natírat. Největší péči jsme věnovali vznikajícím prasklinám. Používali jsme smetáček, širší štětce, ruce, zednická hladítka několika velikostí i povrchů (s filcem apod.). Připravili jsme si vodu s extraktem z kravského trusu a minimálním množstvím jílu a několik nádob s různě hustou hliněnou směsí. Každá prasklina vyžadovala individuální přístup. Někdy stačilo několik tahů smetáčkem nebo štětcem a převážně drobné praskliny ukazující se po namočení fasády mizely. Do odlupujících se vrstev jsme znovu aplikovali řídkou směs - buď hladítkem nebo rukou. I tyto výplně jsme však ihned zahlazovali namočeným smetáčkem. Pokud se objevila větší prasklina (např. v místech s největší tloušťkou výplně) postupně jsme museli vkládat i hustší hliněnou směs. Takto jsme postupovali zhruba 14 dnů. Ke konci tohoto období jsme natírali pouze praskající místa. Ostatní povrch byl již sjednocený.

Praktická rada: Čím více trusu v maltě tím menší praskliny. U nás to znamenalo, kravský trus (1 díl), jíl (3 díly). Pozor - stále platí, že ne každý jíl je stejný.

Poslední fází úpravy fasády před zimou bylo odstranění poškozených vápenných líček, vyhlazení a vyrovnání fasády, nátěry vápennou vodou. Škrabkou jsme oškrali staré vrstvy omítky. Narazili jsme na několik vrstev maleb - všechny byly zelené. Od tmavé až po optimistickou hráškovou. I při této práci platilo - co drží - neodstraňovat. Oškřabat pouze opadávající části. Dále jsme škrabkou upravili i vrstvy nové omítky tak, aby plynule navazovala na starší části. Aplikovali jsme nejdříve vápenný nátěr v poměru 1 zednická lžíce hašeného vápna na 10 litrů vody, druhý nátěr pak v poměru 2,5 - 3 lžíce vápna na 10 litrů vody. Omítka se krásně "zatáhla", vápnem byla i desinfikována.

Nyní může vyžrát.

V jarních měsících pak srovnáme případné praskliny a jiné nedostatky, dokončíme šambrány, vyměníme dva plechové okenní parapety za dřevěné osadíme opravené dveře a fasádu natřeme finální barvou.

Slovo na závěr:

Opravu hliněného domu chceme zachovat ukázkou dovednosti a moudrosti našich předků. Při stavbách domů využívali všechno, co se nacházelo v jejich bezprostřední blízkosti, použili veškerý, někdy i druhotný materiál. Jediné, co v Krumvíři není a musí se dovážet je písek a vápno. Muži domy postavili, ale o jejich opravy a úpravy se vždycky staraly ženy. Náš dům to má momentálně tak půl na půl. A to je dobře.

Děkujeme všem, kteří nám pomáhali jak fyzicky, tak finančně:

Pan Dorazil, pan Ivan, pan Rozínek, pan Šedivý, pan Kolečkář, Milan Jakubčík, Jenda Pavlas, Pavel Colledani, Natka Colledani, Dáška Urbanová a její žáci ze ZŠ Klobouky, Ivoš Šidlík, Kluci Foretníkoví, rodina Benáčková, paní Kratochvílová, Vít Mandelík, děda Kocourek, Radek Petlák, Stavební firma Vlček, Jihomoravská komunitní nadace, Agro Krumvíř, Brumovice výtahy.

Věra Colledani a Oksa Mandelíková

Více k opravě: <http://www.promuzeum.cz/fasada-postup-oprav/>

Spolek pro muzeum

Krumvíř 213

Tel: 774 408 938

www.promuzeum.cz